

نقش راهبردی ارتش در تأمین امنیت استان‌های مرزی بعد از پیروزی انقلاب اسلامی تا آغاز جنگ

اصلانی مصطفی^۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۰۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۰۵

چکیده

با پیروزی انقلاب اسلامی ایران و برهم خوردن بسیاری از معادلات در حوزه‌های مختلف امنیت ملی، نیروهای معارض به‌منظور آسیب رساندن به منافع و هدف‌های ملی در برخی از استان‌ها و شهرهای مرزی اقدام به عملیات سیاسی و نظامی نمودند به‌نحوی که امنیت در استان‌های مرزی به‌شدت کاهش پیدا نمود. به‌رغم تلاش زیاد توسط حکومت مرکزی نه‌تنها بهبودی حاصل نشد بلکه روز بروز بر میزان ناامنی‌ها افزوده می‌شد و برای برقراری و حفظ امنیت ارتش بکار گرفته شد. ارتش بر اساس مأموریت ابلاغی در استان‌های مرزی وارد عمل شد و با نقش‌آفرینی و عملکرد برجسته امنیت را در استان‌های مرزی برقرار نمود. هدف اصلی مقاله بررسی و تحلیل عملکرد ارتش بر اساس نقش‌های ایفاء شده در برقراری تأمین امنیت استان‌های مرزی کشور ایران با تأکید بر استان‌های آذربایجان غربی، کردستان، کرمانشاه و خوزستان در سال‌های ۱۳۵۹-۱۳۵۷ می‌باشد. جامعه آماری در دو فاز کیفی و کمی مطالعه اسناد و پژوهش‌های مرتبط و همچنین خبرگان درون سازمان با انتخاب هدفمند بوده است. روش گردآوری کتابخانه‌ای و ابزار آن مطالعه اسناد و مدارک، مصاحبه و توزیع پرسشنامه بوده است. برای سنجش روایی و اعتبار پرسشنامه از آزمون مقدماتی^۲ استفاده شده است. سؤالات مصاحبه به‌صورت باز و بسته و آلفای کرونباخ برابر ۰.۹۱۹ محاسبه شده است. تجزیه و تحلیل کیفی بر اساس تحلیل محتوا و کمی از روش آمار توصیفی و استنباطی با بهره‌گیری از SPSS انجام و نتیجه‌گیری شده است: ارتش ۳ نقش راهبردی و ۹ عملکرد بسیار خوب رامتأثر اهمیت خیلی زیاد نقش‌ها در سطح راهبردی، برای برقراری تأمین امنیت در استان‌های چهارگانه مرزی داشته است.

واژگان کلیدی: استان‌های مرزی، امنیت، نقش، عملکرد

۱. دکتری مدیریت استراتژیک، کارشناس فناوری اطلاعات و ارتباطات، مدرس دانشگاه، محقق و پژوهشگر، قائم مقام

انجمن علمی فرماندهی و کنترل ایران نویسنده مسئول Aslani41@yahoo.com

مقدمه

با پیروزی انقلاب اسلامی ایران و برهم خوردن بسیاری از معادلات در حوزه‌های مختلف امنیت ملی، نیروهای معارض در برخی از استان‌ها و شهرها خصوصاً استان‌های مرزی به‌منظور آسیب رساندن به منافع و هدف‌های ملی اقدام به عملیات سیاسی و نظامی نمودند به‌نحوی که امنیت در مناطق و شهرهای استان‌های مرزی به‌شدت کاهش پیدا نمود و مردم منطقه و نیروهای نظامی متحمل تلفات و آسیب‌پذیری‌های زیادی شدند. به‌رغم تلاش‌های زیاد توسط حکومت مرکزی برای ایجاد آرامش و امنیت نه‌تنها در این رابطه بهبودی حاصل نشد بلکه روز بروز بر میزان ناامنی‌ها افزوده می‌شد عملیات نیروهای معارض با فراهم آوردن پشتیبانی و هدایت برخی از نیروهای بومی بنا به دلایل مختلف و حمایت برخی کشورهای خارجی از جمله عراق تحت عنوان نیروی متعهد اجرامی گردید. با تمام تلاش‌های انجام پذیرفته حکومت برای بازگرداندن آرامش و شرایط عادی در استان‌های مرزی نتیجه‌ای نگرفت و برای رفع مشکلات از ظرفیت‌های نیروهای مسلح از جمله ارتش برای برقراری و حفظ امنیت بهره‌گیری نمود. ارتش بعد از انقلاب به‌رغم مشکلات عدیده بر اساس مأموریت ابلاغی و باهدف برقراری امنیت و حفظ ثبات و آرامش در استان‌های چهارگانه مرزی آذربایجان غربی، کردستان، کرمانشاه و خوزستان وارد عمل شد و با نقش‌آفرینی و عملکرد برجسته مبادرت به برقراری امنیت در استان‌های مرزی را نمود که بازگو نمودن آن‌ها ضمن شفافیت چگونگی عملکرد و جان‌فشانی ارتش برای حفظ و اعتلای کشور، موجب درس آموخته‌هایی برای نسل امروز خصوصاً در حوزه عملیات پدافند و توسعه داخلی خواهد بود و در این مقاله عملکرد ارتش متأثر از نقش راهبردی ایفا شده موردبررسی قرار خواهد گرفت. اساساً هرگونه تهدید خصوصاً مسلحانه برمنافع ملی کشورها اثرگذار می‌باشد شرط لازم برای هرگونه کنش و واکنش منطقی و پیشگیری و مقابله با اینگونه تهدیدها ایجاد، حفظ و تقویت آمادگی مناسب و بکارگیری به‌موقع همه نهادها و سازمان‌ها از جمله نیروهای مسلح خواهد بود. پس از شکل‌گیری انقلاب اسلامی، برخی از احزاب، گروه‌ها و دستجات مخالف و معارض برای محقق شدن خواسته‌های موردنظر، در برخی استان‌های مرزی اقدامات مسلحانه‌ای را که اکثراً در قالب جنگ‌های نامنظم بود به‌صورت مستقل و یا مشترک آغاز نمودند که ضمن ایجاد اختلال در نظم و امنیت شهرها و مناطق، آسیب‌هایی را نیز بر نیروهای نظامی، مردمی و منابع کشور وارد ساختند. اقدامات حکومت برای

ایجاد و حفظ امنیت نتیجه مورد نظر را در بر نداشت و ارتش مأموریت یافت تا با سایر سازمان های نیروهای مسلح امنیت رادراستان های مرزی برقرار نماید. در آن زمان ارتش به رغم اعلام بی طرفی و صدور اعلامیه توسط شورای عالی ارتش و تأکید به وظیفه ذاتی خود مبنی بر دفاع از استقلال و تمامیت کشور و پشتیبانی از دولت های قانونی و ملت، (ارتش ایران وظیفه دفاع از استقلال و تمامیت کشور عزیز ایران را داشته و تاکنون در آشوب های داخلی سعی نموده است با پشتیبانی از دولت های قانونی این وظیفه را به نحو احسن انجام دهد. با توجه به تحولات اخیر کشور، شورای عالی ارتش در ساعت ۱۰۳۰ روز ۲۲ بهمن ۱۳۵۷ تشکیل و به اتفاق تصمیم گرفته شد که برای جلوگیری از هرج و مرج و خونریزی بیشتر بی طرفی خود را در مناقشات فعلی اعلام و به یگان های نظامی دستور داده شد که به پادگان های خود مراجعه نمایند و ارتش ایران همچنان پشتیبان ملت شریف، نجیب و میهن پرست ایران بوده و خواهد بود و از خواسته های ملت شریف ایران با تمام قدرت پشتیبانی می نماید و نیز دستور برگشت یگان ها به پادگان ها، در شرایط بحرانی به سر می برد.. از طرفی ارتش تنها سازمان نظام یافته ای بود که ضمن برخورداری از ساختار، آموزش و ادوات و تجهیزات مناسب، توانایی داشت تا بر اساس مأموریت و وظایف ذاتی در مقابل این گونه اقدامات و فعالیت ها که در استان های مرزی انجام می پذیرفت، ایفای نقش نموده و نظم و امنیت را در مناطق مورد نظر حاکم نماید. از این رو مسأله اصلی تحقیق عبارت است از: عملکرد ارتش بر اساس نقش راهبردی ارتش در برقراری تأمین امنیت استان های مرزی آذربایجان غربی، کردستان، کرمانشاه و خوزستان در بین سال های ۱۳۵۹-۱۳۵۷ به چه صورت بوده است؟

مبانی نظری

ارتش قبل از انقلاب: تاریخ تشکیل نیروی زمینی و دریایی ارتش ایران به زمان هخامنشیان بازمی گردد (علی بابایی؛ ۱۳۸۲: ۲۸) پس از تصدی رضا شاه به مقام وزارت جنگ ارتش ایران در قالب قشون متحدالشکل و واحدهای نظامی تحت اشراف وزارت جنگ با فرماندهی واحد، در دی ۱۳۰۰ به طور رسمی آغاز به کار کرد. (شیخ الاسلامی، ۱۳۷۵: ۴۳۱) شمار افراد نیروهای مسلح به ۱۲۷ هزار نفر رسید (آبراهامیان، ۱۳۷۷: ۱۷۰-۱۶۹). رضاخان، سامانه آموزش نظامی در

مدارس نظام و دانشکده افسری را بر اساس پیاده‌نظام مدرن اروپایی تدوین کرد. (آبراهامیان، ۱۳۷۷: ۶۶).

سال ۱۳۳۴ نیروی دریایی شاهنشاهی ایران شکل گرفت، نیروی دریایی در تاریخ ۹ آذر ۱۳۵۰ کنترل جزایر غیرمسکونی، اما استراتژیک ابوموسی، تنب کوچک و تنب بزرگ را به دست گرفت تا سال ۱۳۵۷، ایران به سرعت نیروی دریایی خود را نوین کرد (آشنایی با تاریخچه نیروی دریایی ارتش، ۱۳۹۹: ۱۲).

در جریان جنگ جهانی دوم یگان‌های مختلف لشکر شرق (خراسان) در مقابل پیشروی قوای شوروی ایستادگی کردند. در زمان محمدرضا شاه ارتش با قاطعیت تمام به حکومت خلق آذربایجان و جمهوری مهاباد پایان داد. ارتش طی سال‌های ۱۹۷۲ تا ۱۹۷۵ در سلطان‌نشین عُمان، عملیات نظامی داشت که طی آن افسران ارتش توانستند عملیات نظامی واقعی را تجربه کرده که بعدها در جنگ ایران و عراق بسیار مفید واقع شد. موقعیت جغرافیائی، سیاسی و نظامی چهار استان مرزی عبارت است از:

۱. استان کرمانشاه: موقعیت جغرافیائی، سیاسی و نظامی اولین استان مرزی کرمانشاه از شمال به کوه فرخ شاد و کوه پراو، از شمال غربی به کوه طاق‌بستان و از جنوب به سفیدکوه منتهی می‌شود و دارای ۲۴۵۰۰ کیلومترمربع گستردگی و ارتفاع ۱۲۰۰ متر از سطح دریا است کرمانشاه در دروازه زاگرس قرار دارد. (خرم‌شاهی، ۱۳۷۵: ۱۳) از لحاظ موقعیت مرزی، استان کرمانشاه با برخورداری از حدود ۳۰۰ کیلومتر مرز مشترک با کشور عراق، دارای ارزش نظامی زیادی است و از سوی دیگر به دلیل نوع قرارگیری ارتفاعات (به طور پله ای و موازی با مرز). موقعیت خوب پدافندی و نیز شکل هندسی مرز و محدب بودن موقعیت خوب آفندی را برای کشورمان ایجاد کرده و از نظر استراتژیک دارای اهمیت می‌باشد. (عزتی و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۰)

۲. استان کردستان: موقعیت جغرافیائی، سیاسی و نظامی استان کردستان یکی از استان‌های ایران به مرکزیت سنندج است که در غرب کشور واقع شده است. مساحت این استان ۲۹'۱۳۷ کیلومترمربع می‌باشد که این مساحت ۱/۷ درصد از مساحت کل کشور را شامل می‌شود. منطقه کردستان به لحاظ موقعیت کوهستانی خود با کوه‌های متراکم و عدم وجود معابر و محورهای آمادی و لجستیکی مناسب، همیشه منطقه بسیار پرزحمت و مشکل‌ساز برای عملیات نظامی محسوب می‌گردد. کردستان حدود ۳۰۰ کیلومتر با عراق مرز مشترک دارد و

مرز ایران در این قسمت بسیار سخت و تا حدودی صعب‌العبور است و ارتفاعات آن نیز عموماً پوشیده از جنگل و نامرتب می‌باشد، ضمن فراهم کردن پوشش و اختفاء مانع عمده ای برای حرکات نظامی می‌باشد. از نظر عملیاتی نیز کردستان ایران از دو منطقه کاملاً مجزا و به عبارت دیگر به سه منطقه شمال، مرکز و جنوب تقسیم می‌گردد که در هر کدام از این مناطق، از لحاظ عملیات نظامی، محاسن و معایبی را دارا می‌باشند. (خرم‌شاهی، ۱۳۷۵: ۱۲۰-۱۱۹)

۳. استان آذربایجان غربی: موقعیت جغرافیائی، سیاسی و نظامی استان از شمال به جمهوری آذربایجان و ترکیه، از مغرب به ترکیه و عراق، از شرق به استان آذربایجان شرقی و استان زنجان و از جنوب به استان کردستان محدود است. بطور کلی ویژگی‌های عمده نظامی منطقه به شرح زیر می‌باشد:

شرایط کوهستانی و بعضاً بخش‌های جنگلی و جاده‌های پرپیچ‌وخم و صعب‌العبور، مناسب جنگ‌های چریکی. منطقه آذربایجان غربی و شرقی به لحاظ قرار گرفتن در یک موقعیت ویژه، با چهار کشور (عراق، ترکیه، ارمنستان و آذربایجان) همسایه بوده و از لحاظ دهلیزبندی نیز دارای موقعیت ویژه است. وجود عوارض حساس و پراهمیت در داخل و خارج از آذربایجان، این منطقه را از لحاظ عملیات نظامی فوق‌العاده بارز و ساخته است. از لحاظ وسعت، منطقه وسیع طبیعی برای عملیات گسترده آفندی و پدافندی است.

۴. استان خوزستان: موقعیت جغرافیائی، سیاسی و نظامی: خوزستان از شمال به لرستان، از شمال شرق و شرق به استان چهارمحال و بختیاری، از شمال غرب به ایلام، از جنوب شرقی به کهگیلویه و بویراحمد، از جنوب به بوشهر و خلیج فارس و از غرب به کشور عراق محدود می‌شود. استان خوزستان از شمال و شرق توسط رشته‌کوه‌های زاگرس احاطه شده است. خوزستان شامل دو منطقه کوهستانی و جلگه‌ای است. (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰: ۱). به سبب برخورداری از موقعیت جغرافیائی، ژئوپلیتیک و ژئواستراتژی از موقعیت نظامی بسیار با اهمیت برخوردار می‌باشد

قومیت‌ها در استان‌های مرزی چهارگانه: ایران کشوری متنوع از نظر قومی است. ویژگی‌های متمایزکننده اقوام از یکدیگر در ایران بیشتر بر مؤلفه‌های زبانی و مذهبی متمرکز می‌شود. سکونت قومیت‌های ایرانی در مناطق مرزی و همجوار با کشور هم‌زبان خود، زمینه مناسبی را برای وقوع بحران‌های قومی - مذهبی و متأثر ساختن امنیت ملی کشور فراهم

می‌آورد. امنیت شهرهای مرزی و لزوم ایجاد و حفظ آن یکی از مهم‌ترین مسائل هر کشور می‌باشد. بدون تردید داشتن مرزهای کنترل‌شده و مناطق مرزی بدون تنش و بحران در برقراری امنیت و اعمال حاکمیت دولت در هر کشور، نقش کلیدی و هدایت‌کننده‌ای داشته و از سوءاستفاده و دخالت دشمنان داخلی و خارجی می‌کاهد. نظر به اهمیت موضوع به‌طور اجمال و متناسب با نیاز، مواردی از اقوام و زبان آنان در استان‌های مورد مطالعه بیان می‌شود:

قوم آذری: بزرگ‌ترین اقلیت قومی ایران است. آذری‌ها در مناطق مختلف کشور سکونت دارند و شمال غربی ایران از دیرباز حوزه اصلی آنان را تشکیل داده است؛ و استان‌های آذربایجان غربی، آذربایجان شرقی، اردبیل و زنجان چهار استان بزرگ آذری‌نشین ایران هستند.

قوم کرد: این قوم دومین اقلیت عمده قومی در کشور است. کردها بیشتر در استان‌های آذربایجان غربی، کردستان، کرمانشاهان، ایلام، همدان و شمال خراسان ساکن هستند. بنا به دلایلی مختلف بارها در قالب حوادث ناگوار و خشونت باری در مناطق کردنشین غرب و شمال غربی کشور فعال گردیده است. با توجه به جغرافیای ویژه استان‌های غرب و شمال غرب کشور، سایر گروه‌های معارض نیز از مناطق مختلف کشور به مناطق کوهستانی استان‌های یادشده عزیمت کردند و مبارزات مسلحانه خود را علیه انقلاب اسلامی تشدید کردند.

قوم لر: در استان‌های ایلام، لرستان، چهارمحال بختیاری و کهگیلویه و بویراحمد و شمال خوزستان ساکن هستند و در گذشته فعالیت‌های سیاسی قابل توجهی در جنوب غربی ایران انجام داده‌اند.

قوم عرب: با جمعیتی بیش از یک میلیون نفر در مناطق جنوب غربی کشور و اغلب در خوزستان سکونت دارند. تبلیغات و سیاست‌های قدرت‌های منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای در طول تاریخ همواره بر آن بوده است تا قوم عرب ایرانی را به‌سوی ملی‌گرایی عربی سوق دهند. استان خوزستان و قوم عرب در جوار کشورهای عرب حوزه راهبردی خلیج فارس واقع شده‌اند و آسیب‌پذیر هستند. (گروه مؤلفان ارتش: ۱۳۹۹؛ تلخیص ۱۳۳-۱۲۶)

امنیت: مانند دیگر مفاهیم در علوم انسانی دارای تعریف واحد و مقبول تمامی یا حداقل بیش‌تر صاحب‌نظران نیست. البته برخلاف بعضی از دانشمندان و نویسندگان غربی که در نوشته‌های خود واژه امنیت را از نظر شکلی و محتوایی ابهام‌آمیز معرفی نموده‌اند، این واژه دارای

مفهوم صریح، دقیق و قاطع است (تهامی، ۱۳۸۰: ۴۰). در نظر کلیه اندیشمندان و تئوری پردازان امنیتی، مفهوم امنیت بر شش نکته اساسی استوار می‌شود:

- ۱) حفاظت از منافع ملی
- ۲) درک و فهم صحیح و به موقع تهدیدات
- ۳) شناخت دقیق حوزه‌های نفوذ و پنهان کاری دشمن
- ۴) مدیریت مناسب شرایط بروز ناامنی
- ۵) توانایی تأمین و تثبیت امنیت آحاد مردم
- ۶) گسترش احساس آرامش و اطمینان ملی

ابعاد امنیت: از دیگر تقسیم‌بندی‌ها، تقسیم ابعاد امنیت برحسب منشاء تهدیدات است. بر این مبناء امنیت دارای دو بُعد مهم داخلی و امنیت خارجی است

۱. بُعد داخلی امنیت: امنیت این است که ملت در مقابل تهدیدهای آشکار و پنهان در درون مرزهای ملی امنیت داشته باشد. در مطالعه‌ی ابعاد امنیت داخلی می‌بایست به ابعاد اقتصادی، سیاسی، اجتماعی- فرهنگی، نظامی و زیست‌محیطی توجه داشت
۲. بُعد خارجی امنیت ملی به تهدیدهای برون مرزی علیه یک دولت مربوط می‌گردد. (تهامی،

۱۳۸۰: ۴۸ - ۴۷)

بطور کلی ابعاد امنیت ملی بر اساس تهدیدها شکل می‌گیرد. تهدیدهای علیه امنیت ملی در ابعاد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، نظامی و محیط‌زیست دسته‌بندی می‌شود. (تهامی، ۱۳۸۰: ۸۱) ابعاد گوناگون امنیت ملی همانند حلقه‌های زنجیر ارتباطی تنگاتنگ و تأثیرگذاری بین آن‌ها وجود دارد

امنیت پایدار و توسعه: توسعه ملی فرایند توسعه همه‌جانبه‌ای است که در ابعاد گوناگون توسعه اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، اکولوژیکی و ارتباطات متقابل آن‌ها را در برمی‌گیرد، (نظریور، ۱۳۷۸: ۵۰) توسعه و امنیت دارای رابطه متقابل می‌باشند. هانتینگتون می‌گوید: جای هیچ تردید نیست میان خشونت و عقب‌افتادگی اقتصادی رابطه تنگاتنگی وجود دارد (مختاری، ۱۳۸۵: ۳۶) مک نامارا^۱ معتقد است ریشه هرگونه عدم امنیت و بی‌ثباتی فقر می‌باشد (راستی و رحیمی، ۱۳۷۸: ۱۴۸)

۱. Mcnamara

ضرورت امنیت پایدار و توسعه در مناطق روستایی مرزی: عدم توسعه هر یک از

مناطق می‌تواند امنیت انسانی و امنیت ملی را با چالش مواجه کند، این مسئله در خصوص مناطق حاشیه‌ای و مرزی اثری مضاعف دارد چراکه اگر مناطق حاشیه‌ای از توسعه عقب بمانند ناگزیر مهاجرت از حاشیه به مرکز رخ خواهد داد از سوی دیگر خالی شدن مناطق مرزی و حاشیه‌ای کشور از جمعیت، آسیب‌پذیری مرزها و امنیت انسانی و ملی کشور را افزایش می‌دهد (راستی و رحیمی، ۱۳۸۷: ۱۵۲) ریشه‌های تهدیدات امنیت ملی ایران به‌عنوان یک کشور در حال توسعه را باید در درون آن جستجو کرد.

ارتش و انقلاب و اعلامیه بی‌طرفی: در پی سرعت گرفتن حرکت انقلابی مردم، شورای عالی فرماندهان نیروهای مسلح ساعت ۱۰:۳۰ روز ۲۲ بهمن در اتاق شورای ستاد بزرگارتشتاران تشکیل شد. پس از اخذ رأی به اتفاق آراء بی‌طرفی ارتش در جریان حوادث انقلاب مورد تصویب قرار گرفت. قرائت بیانیه بی‌طرفی ارتش مورد سوءاستفاده برخی از افراد جوان قرار گرفت که عملکرد آنان موجبات بی‌نظمی و عدم رعایت سلسله‌مراتب را در یگان‌های مقیم تهران فراهم کرد و به دنبال آن، گروه‌های ناشناس، مردم بیخبر و هیجان‌زده را تشویق نمودند که پادگان‌های تهران را تخریب و یا آتش زده و وسایل آن‌ها را غارت نمایند. فرماندار نظامی تهران طی اطلاعیه به کلیه یگان‌ها و عناصر انتظامی ابلاغ نمود که به پادگان‌های خود مراجعت نمایند. ارتش برخلاف وظایف تدوین‌شده در قانون اساسی مبنی بر حفظ نظام کشور، با خویشتن‌داری و مدارای قابل تحسین با تظاهرکنندگان، در کوتاه‌مدت و به‌مرور، خود را با حرکت‌های انقلابی مردم هماهنگ نمود. (راستی و رحیمی، ۱۳۸۷: ۱۵۲)

ارتش ایران هرچند در مقطع انقلاب دچار فراز و نشیب‌هایی شد، اما اگر اقدامات این ارتش مقتدر را با ارتش‌های سایر کشورهای جهان که تجربه انقلاب را از سر گذرانده‌اند، مقایسه نمود، می‌توان عمق معنای جمله پایان اطلاعیه بی‌طرفی فرماندهان ارتش در روز ۲۲ بهمن ۵۷ خطاب به ملت ایران را درک کرد، «ارتش ایران همیشه پشتیبان ملت شریف و نجیب و میهن‌پرست ایران بوده و خواهد بود و از خواسته‌های ملت شریف ایران با تمام قدرت پشتیبانی می‌نماید (خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۸)

ارتش بعد از انقلاب: ارتش از ۲۲ بهمن ۵۷ تا ۲۹ فروردین ۵۸:

۱. فراخوان کارکنان ارتش برای بازگشت به پادگان‌ها

۲. تلاش برای انحلال ارتش و یورش به پادگان‌ها

۳. حمله به پادگان‌ها و غارت

۴. تلاش برای تضعیف ارتش

۵. پیوند ارتش با مردم ...

۶. تدابیر خردمندانه امام خمینی (ره): از جمله: حمله به ارتش برخلاف مصالح مردم و

اسلام است

۷. انتصاب سرلشکر محمودولی قرنی در سمت نخستین رئیس ارتش ملی اسلامی ایران

۸. اعلام روز ارتش در ۲۹ فروردین ۱۳۵۸

عوامل تضعیف ارتش بعد از انقلاب: ارتش در حالی مسئولیت تأمین امنیت داخلی و

خطوط مرزی را به عهده گرفت که پس از انقلاب، به علل و انگیزه‌های مختلف زیر تضعیف شده

بود:

۱. تصفیه کارکنان ارتش و شعارهای انحلال ارتش توسط گروهک‌ها

۲. از بین رفتن انسجام سازمانی و روی کار آمدن شوراها به جای فرماندهان در یگان‌ها

۳. انجام پاکسازی‌های غیر کارشناسانه و اغلب از روی انتقام‌جویی‌های فردی

۴. تصرف بعضی پادگان‌های ارتش توسط برخی از گروهک‌ها، سازمان‌ها و به تاراج رفتن

بسیاری از تجهیزات

۵. عملکرد خودسرانه کمیته‌ها در بازداشت کارکنان ارتش، دخالت در امور داخلی و گاه‌ا

انتخاب فرماندهان جدید برای یگان‌ها

۶. بی‌اطلاعی مسئولین کشور و حتی فرماندهان انتصابی جدید از توانایی‌های بالقوه و

بالفعل ارتش (گروه مؤلفان ارتش، ۱۳۹۹: ۶۱۲)

معارضین: در یک بیان کلی احزاب، گروه‌ها و فعالان سیاسی برشماری شده زیر در بازه

زمانی مورد نظر در استان‌های مورد مطالعه فعالیت‌های سیاسی و نظامی داشته‌اند: حزب

دمکرات کردستان ایران، سازمان انقلابی زحمتکشان ایران (کومله)، سازمان چریک‌های فدایی

خلق (شاخه کردستان)، گروه مبارزه ملی اسلامی کردستان یا خبات، سپاه رزگاری یا

رستگاری، سازمان مجاهدین خلق ایران، روه علی مریوانی، حزب رنجبران، اتحادیه کمونیست،

گروه صنار مامدی، گروه سردار جاف و سالار جاف، گروه احمد مفتی زاده، حزب توده، گروه

سلطنت‌طلبان، گروه پالیزبان، سازمان پیکار، جبهه خلق عرب (گروه مؤلفان ارتش، تلخیص ۱۳۹۹: ۱۷۲-۱۵۸).

اسناد بالادستی: با بهره‌گیری از بیانات امام خمینی (ره) و موردتوجه قرار دادن قرآن مجید، نهج‌البلاغه و احادیث و نقد و بررسی در جلسات هم‌اندیشی، اسناد بالادستی درباره زمانی تحقیق که مورد استفاده ارتش جمهوری اسلامی قرار گرفته است به شرح زیر بوده است.

قانون اساسی: ضرورت وجود نیروهای مسلح در نظام اسلامی امری مسلم از نظر اسلام و قانون است. آیات قرآن و روایات متعدد معصومین (ع) برچنین ضرورتی تأکید دارند، ضمن اینکه سیره حاکمان اسلامی به‌ویژه امیرالمؤمنین (ع) گواهی روشن بر ضرورت وجود نیروهای مسلح در نظام اسلامی است. از نظر قانون اساسی و سخنان امام (ره) نیز، ضرورت وجود نیروهای مسلح امری قطعی و حتمی است. (پرتال جامع انسانی، مجله حصون، ۱۳۸۴)

ارزش‌های بنیادین: ایمان، تقوی، شهادت، تعهد، وفاداری، جهاد در راه خدا، مسئولیت‌پذیری، عزت و اقتدار، شاخص بودن

چشم‌انداز: کسب عزت، اقتدار بر اساس جهاد در راه خدا، حافظ مکتب و امنیت کشور، برخورداری از توان رزمی و تجهیزات مناسب و حفظ و تقویت نیروها، آمادگی نظامی و هوشیاری و ممانعت از هجوم غافلگیرانه، ایجاد بازدارندگی متأثر از هوشیاری و توان بالا، مراقبت و حفظ دائمی مرزهای کشور با زیر نظر داشتن و مراقبت

دکترین: حضور مقتدرانه در مناطق عملیاتی استان‌های مرزی آذربایجان غربی، کردستان، کرمانشاه و خوزستان با رعایت مراقبت، حفاظت، غافلگیر نمودن، کنترل مرزها، تقویت یگان‌های سرزمینی، افزایش تحرک یگان‌ها، برخورداری از اطلاعات به‌موقع و ارتباطات امن و مستمر و بهره‌گیری بیشتر از یگان‌های سبک و استمرار بخشی و موازی بودن عملیات بر اساس تعامل، هماهنگی و پشتیبانی سایر سازمان‌های نظامی و نیروهای داوطلب و مردمی با تأکید بر حفظ سلامت و آرامش مردم در شهرها و روستاها.

مأموریت

۱- عزیمت به مناطق عملیاتی در استان‌های مرزی آذربایجان غربی، کردستان، کرمانشاه و خوزستان با تجهیزات کامل

۲- تعقیب، سرکوب و دستگیری اشرار و مهاجمین و انتقال با فوریت آنان به مراجع

ذیصلاح

۳- شدت عمل داشتن با اعضای حزب دمکرات و کردها، در صورت پایداری در مخالفت با

ملت و دولت

۴- بستن فوری مرزهای منطقه و جلوگیری از فرار اشرار به خارج

۵- برقراری امنیت در استان‌های مرزی آذربایجان غربی، کردستان، کرمانشاه و خوزستان

(جلسات هم‌اندیشی پیشکسوتان، ۱۴۰۱)

مأموریت‌های ابلاغی و عملکرد در استان‌های مرزی: بعد از پیروزی انقلاب در سال

۱۳۵۷ و با شروع درگیری‌ها و ناآرامی در اکثر مناطق کشور خصوصاً شهرها و مناطق واقع در استان‌های مرزی، مأموریت برقراری امنیت و آرامش در استان‌های مرزی و مناطق به ارتش ابلاغ شد. ارتش به‌رغم وجود محدودیت‌ها، مشکلات و نارسایی‌های درون و برون‌سازمانی، با بکارگیری یگان‌های سرزمینی و اعزام‌شده به مناطق موردنظر، مأموریت ذاتی خود را تا شروع جنگ تحمیلی در ابعاد مختلف ازجمله هشدار و آگاهی، برقراری امنیت، اجرای عملیات پاکسازی، اسکورت محموله‌های سوخت و غذا، برقراری تأمین، مین برداری، عملیات مردم یاری، اجرای عملیات پشتیبانی و بسیاری موارد دیگر را با تعداد قابل‌توجهی شهید، جانباز و اسیر اجرا نموده است که در زیر بر اساس استان‌های مورد مطالعه به آن‌ها اشاره می‌شود. شایان‌ذکر است با شروع جنگ مأموریت ارتش خاتمه پیدا نمود بلکه ضمن حضور در جبهه‌های جنگ با کشورعراق به مأموریت قبلی نیز کماکان ادامه داده است.

عملکرد یگان‌های نیروی زمینی ارتش در استان کرمانشاه: فعالیت معارضین: از

اولین روز پس از پیروزی انقلاب، گروه‌ها و احزاب مخالف در راستای اهداف کشورهای خارجی و با حمایت آن‌ها، ایجاد آشوب و بحران‌آفرینی را در شهرکرد نشین مهاباد در استان آذربایجان غربی آغاز کردند و ناامنی‌های داخلی را به‌سرعت به سایر مناطق کردستان و کرمانشاهان گسترش دادند و ناامنی‌ها و آشوب‌های داخلی منطقه اورامانات در استان کرمانشاهان را در برگرفت و کنترل حوادث از توان ژاندارمری خارج شد. گروه‌های مخالف و اشرار با پشتیبانی نیروهای عراقی ناامنی‌های زیادی را به شهرها، روستاها و پاسگاه‌های مرزی منطقه اورامانات و برخی دیگر از مناطق مرزی استان تحمیل کردند. (گروه مؤلفان ارتش، ۱۳۹۹: ۶۲۱)

یگان‌های نیروی زمینی و عملکرد آنان: یگان‌های سرزمینی: لشکر ۲۸ و اعزامی:

یگان‌های ل ۱۶ هوانیروز، تیپ ۲۳ نیروهای ویژه هوایرد (نوهده) بوده‌اند که بر اساس مأموریت ابلاغی فعالیت‌هایی را در جهت برقراری امنیت در استان کردستان داشته‌اند که برخی از آن‌ها در قالب کلی شامل: تصرف پادگان بانه و کنترل آن، مشارکت در پاکسازی شهرهای سقز و دیواندره، صدور اطلاعیه در برابر شایعات، شرکت در عملیات مختلف، (۲) پدافند در مرزهای بانه و مریوان، (۳) پشتیبانی آتش از رزمندگان در عملیات تهاجمی و تدافعی، انجام عملیات مشترک و مستقل در مقابله با نیروهای ضدانقلاب از جمله مشارکت در پاکسازی شهرهای سنندج، مریوان، شهرک ربط واقع در محور سردشت- مهاباد، بوکان، بانه و محورهای تکاب- شاهین‌دژ، بانه- سردشت، کامیاران- سنندج و ... (همان)، پاکسازی محورهای مواصلاتی و استقرار اولیه در نقاط حساس، تأمین محورهای اصلی، کمک در سازماندهی گردان‌های جندالله، اجرای عملیات بر نیروهای بعث عراق. (استکی و همکاران، ۱۳۸۶: ۱۴۲)، اجرای مأموریت‌های تدافعی، کمک به مجروحین غیرنظامی، آزادسازی، پاکسازی، کنترل و برقراری تأمین و امنیت محورها و شهرها و بازگشت نهادهای ارگان‌های دولتی، تأمین فرودگاه سنندج و مقابله با گروگان‌گیری و هواپیماربایی توسط یگان‌های گروگان‌نیپ ۲۳ نیروهای ویژه هوایرد، کمک‌رسانی به مردم، کمک به راه‌اندازی درمانگاه‌های امداد، حفظ و تقویت روحیه نیروهای خودی (همان، ۲۶۶)، پشتیبانی از عملیات رزمندگان اسلام با بالگردهای و آتشبارهای توپخانه، استقرار در پایگاه‌های مراقبتی و تأمینی و پدافندی در مناطق مختلف حسب ضرورت و ... بوده است.

یگان‌ها و عملکرد نیروی زمینی ارتش در استان آذربایجان غربی: فعالیت

معارضین، بسترسازی برای ایجاد درگیری بین تعدادی از افسران و درجه‌داران چپ‌گرا، حضور جمعی از کارکنان چپ‌گرا در جلوی درب پادگان و خواستار تسلیم نظامیان، تهاجم‌های مسلحانه احزاب و سایر عوامل در شهر ارومیه (گروه مؤلفان ارتش، ۱۳۹۹: تلخیص ۱۹۱-۱۸۶)

یگان‌های نیروی زمینی و عملکرد آنان: لشکر ۶۴ پیاده و سایر یگان‌های اعزامی از جمله

هوانیروز، تیپ ۲۳ نیروهای ویژه هوایرد (نوهده) بر اساس مأموریت ابلاغی فعالیت‌هایی را در جهت برقراری امنیت در استان کردستان داشته‌اند که برخی از آن‌ها در قالب کلی عبارتست:

(۱) همکاری جهت انجام عملیات مشترک پاکسازی محورهای مواصلاتی، استقرار اولیه در

نقاط حساس جاده‌های اصلی، تأمین محورهای اصلی، کمک در سازماندهی گردان‌های

جندالله، انجام عملیات علیه متجاوزین بعث عراق به صورت مستقل و مشترک (استکی و همکاران، ۱۳۸۶: ۱۴۰)

۲) پشتیبانی آتش از عملیات، صدور اطلاعیه خطاب به مردم آذربایجان غربی، تشکیل کلاس‌های آموزشی و برگزاری مسابقات فرهنگی - ورزشی، کشف اجناس و کالاهای قاچاق، تحویل اسلحه و مهمات افراد مسلح غیرقانونی، انجام اقدامات حفاظتی لازم در پادگان‌های، مقابله با شایعات، برپایی مراسم سان رژه، پشتیبانی آتش از یگان‌های رزمی، انجام فعالیت‌های مهندسی

یگان‌ها و عملکرد نیروی زمینی ارتش در استان خوزستان: بر اساس آمایش سرزمینی و نیز اعزام برخی از یگان‌ها، نیروهای زمینی، هوایی و دریایی ارتش در استان خوزستان مستقر بودند و هر یک از نیروها حسب مأموریت واگذاری به آنان انجام وظیفه نموده اند و در زیر اقدامات و فعالیت یگان‌های ارتش که موجب برقراری امنیت استان شده است شرح داده می‌شود..

۱) یگان سرزمینی لشکر ۹۲ زرهی و اعزامی اقدامات و فعالیت‌هایی را داشته‌اند که به صورت کلی شامل:

برقراری امنیت، محاصره سازمان سیاسی خلق عرب و کانون فرهنگی خلق عرب، مقابله با گروهک‌ها و تقویت پاسگاه‌ها و یگان‌ها در مناطق مرزی، برقراری امنیت در خرمشهر، پشتیبانی از نهادهای مختلف، اقدام‌های سازنده در زمینه‌های خلع سلاح و جمع‌آوری جنگ‌افزارهای به تاراج رفته، مقابله با تجاوزات مرزی، کمک به اجرای انتخابات، حراست از اماکن حساس و حیاتی، حفاظت از پادگان‌ها و تأسیسات ارتش، بازسازی و تجدید سازمان و آموزش به یگان‌ها، امدادرسانی به سیل‌زدگان، اعزام یگان‌هایی به مناطق آشوب‌زده غرب و شمال غرب، عملیات مردم‌یاری، برقراری ارتباط امن، پایدار و مطمئن، تمرکز تلاش‌های اطلاعاتی و خنثی‌سازی اقدام‌های خرابکارانه عراق، شناسایی منطقه واگذاری (همان: ۶۳۵-۶۳۳)، اجرای گشت‌های مراقبت منطقه‌ای روزانه و شبانه، کنترل و مراقبت و رصد نوار مرزی، مشاوره و هدایت برای برقراری تأمین امنیت، انجام اقدامات مهندسی در زمینه‌های مختلف و... می‌شود (اصلانی و همکاران، جلسات هم‌اندیشی: ۱۴۰۱)

۲) یگان‌های پشتیبانی رزمی و پشتیبانی خدمات رزمی ازجمله توپخانه،

مهندسی، مخابرات و پشتیبانی منطقه ۲ بر اساس ماهیت و مأموریت ذاتی در استان-های چهار گانه مرزی دارای عملکرد بسیار گسترده و قابل قبولی بوده اند بنحوی که یگان‌های عملیاتی با پشتیبانی آن‌ها مأموریت خود را اجراء نموده اند. پشتیبانی منطقه ۲ نیز از بعد از پیروزی انقلاب تا شروع جنگ ایران و عراق، یگان‌های لشکر ۹۲ زرهی مستقر در پادگان‌ها، مناطق و شهرهای مختلف تدارک نموده است (همان، ۶۰۱-۵۹۴)

۳) یگان‌های پشتیبانی رزمی استان‌های مورد مطالعه: یگان‌های توپخانه در منطقه

عملیاتی شمال غرب: واحدهای توپخانه یگان‌های سرزمینی و اعزامی در استان‌های چهارگانه مرزی بر اساس مأموریت‌های ذاتی کمک مستقیم، تقویت، عمل کلی تقویت و عمل کلی برای یگان‌های پشتیبانی شونده به‌گونه‌ای عملکرد داشتند که ضمن پوشش اهداف عملیات، تأثیر منفی بر روی مردم غیرنظامی و بومی نداشته باشد. سلاح‌های توپخانه فقط در مواقعی که لازم بود به‌صورت تک لوله‌ای و نقطه زنی مورد بهره‌برداری قرار می‌گرفت و هرگز به‌صورت آتش انبوه و آن‌هم به مناطق مسکونی و محورهای منتهی به آن مورد استفاده قرار نمی‌گرفت. (همان تلخیص: ۴۲۵-۴۱۹)

۴) یگان‌های مهندس: عملکرد یگان‌های مهندسی بسیار گسترده بوده است و نمونه‌هایی

از فعالیت آنان شامل: ایجاد و برداشت سد موانع، ایجاد معبر در میادین مین و تله‌های انفجاری، کشف و خنثی‌سازی مین، احداث خاکریز، سنگر، پناهگاه، شبکه‌های خاردار و راه و حفظ مواصلاتی، روانه کردن پل و برقراری ارتباط روستاها، عملیات برف‌روبی و ترمیم جاده‌های نظامی و تسطیح و شن ریزی، شناسایی بهترین راه و معبر برای تردد پایگاه‌ها و پاکسازی جاده و... می‌باشد (گروه مؤلفان، ۱۳۹۹: تلخیص ۴۰۳-۳۹۴)

۵) عملکرد یگان‌های مخابرات در سطح گسترده براساس پایداری و امن بودن مستمر انجام

شده است و نمونه‌هایی از فعالیت‌ها شامل: برقراری امکانات ارتباطی از بالاترین رده تا پایین‌ترین رده، پیک منظم موتوری، رادیو تلگرافی و رادیو تله تایپی، سوئیچینگ، مرکز تلفن، خدمات پیک، بیسیم‌های برد کوتاه، فراهم ساختن شرایط برقراری ارتباط ناحیه ژاندارمری، شهربانی استان‌ها با شبکه رادیویی لشکر، تأمین نیازهای ارتباطی و مخابراتی، رفع نارسایی‌ها و مشکلات ارتباطی و... می‌باشد.

۶) نیازمندی‌های آمادی و پشتیبانی و سایر خدمات یگان‌ها در منطقه شمال غرب، علاوه بر پشتیبانی‌های سازمانی، به وسیله فرماندهی و پشتیبانی منطقه یک از طریق دو آمادگاه ۵۱۱ و ۵۱۲ در مراغه تهیه و تأمین می‌شد. در منطقه شمال غرب به دلیل محاصره پادگان‌ها و بسته بودن جاده‌ها و محورهای مواصلاتی و نیز امکانات بسیار محدود بیمارستانی در شهرها و سایر مناطق در صورت مجروح شدن کارکنان پایور و وظیفه، برخی از آنان در اثر شدت جراحات وارده یا به شهادت می‌رسیدند یا دچار نقص عضو و معلولیت می‌شدند و یا در شرایطی که مقدور بود به وسیله بالگردهای هوانیروز به بیمارستان‌های ارتش یا دولتی در مناطق امن تخلیه می‌شدند. (اصلانی و همکاران، ۱۴۰۲: جلسات هم اندیشی)

عملکرد نیروی هوایی و پدافند هوایی در سال ۱۳۵۹ و ۱۳۵۸: یکی از بازوان پرتوان و قدرتمند ارتش می‌باشد و همواره با اجرای مأموریت‌های واگذاری اقتدار و امنیت کشور را حفظ نموده است و همانند سایر نیروهای ارتش از ابتدای انقلاب تا شروع جنگ تحمیلی مأموریت‌هایی را در استان‌های مرزی به صورت تک نیرویی و مشترک انجام داده است.

عملکرد سال ۱۳۵۸: به طور کلی از آغاز تا پایان سال ۱۳۵۸ مجموعاً تعداد ۱۳۰۶۸ سورتی پرواز عملیاتی، تاکتیکی، آموزشی، آزمایشی و رزمی توسط انواع مختلف وسایل پرنده‌ی نه‌اجا به ثبت رسیده است. (موسوی، ۱۳۹۶، ج ۱: ۴۵۵)

عملکرد سال ۱۳۵۹: در بیان کلی عملکرد نیروی هوایی از ابتدای سال ۱۳۵۹ تا شروع جنگ تحمیلی شامل: شناسایی و پشتیبانی نزدیک هوایی، مأموریت ترابری تاکتیکی هوایی و حمل مجروح، آماده‌باش پایگاه‌های هوایی، حمل تجهیزات و نیرو، ترابری مسئولین مملکتی، پرواز برای نمایش قدرت، اعزام گروه ناظر مقدم و انجام پروازهای عکسبرداری، انجام پروازهای گشت شناسایی و اسکرابمل، پرتاب فیلر، حمل مهمات سبک و سنگین، حمل دارو و برانکارد، بیسیم و رزمنده، درگیری با هواپیمای ناشناس، بمباران مواضع آشوبگران، افزایش پروازهای گشت دریایی و ترابری، حمله هواپیماهای نه‌اجا و افراد مسلح غیرقانونی، ترابری کارکنان، حمل نیرو و تجهیزات و دارو در تمام نقاط کشور، ترابری اعضای سپاه پاسداران به کلیه نقاط درگیر، کنترل و مراقبت پروازی، حمل پیکر شهدا و زخمی‌ها، ترابری کارکنان سایر ارگان‌ها دولتی، برقراری پوشش هوایی شبانه، انجام پدافند هوایی، اطلاع احتمال حمله هوایی عراق، دفع تجاوز فروند هواپیمای جنگنده عراقی و رهگیری، کشف تجاوزهای هوایی کشور همسایه

شمالی (شوروی سابق) در سامانه راداری و انجام پرواز اسکرامل، تشکیل چندین مرکز پشتیبانی مستقیم آتش هوایی (دسک) در کنار مراکز فرماندهی درگیر، شکستن محاصره و هجوم آشوبگران به ستون‌های نظامی اعزامی به منطقه غرب کشور، استقرار یک دستگاه سامانه پدافند هوایی در جماران (همان: ۶۱۵) وارد آمدن خسارات زیاد به نیروها و تجهیزات و تأسیسات نیروهای بعث عراق و نیروهای معارض بوده است. (موسوی، ۱۳۹۶، ج ۱: ۵۶۳-۵۶۲)

نیروی دریایی: پس از پیروزی انقلاب اسلامی، این نیرو به سبب ماهیت و مأموریت ذاتی خود در استان‌ها و مناطق دریایی استقرار داشت و در دوره زمانی موردنظر دارای عملکردی به شرح زیر بوده است.

۱- حفاظت و تأمین دریایی از خرمشهر تا خور موسی، پاکسازی و خلع سلاح شورشیان جنوب غرب کشور، پشتیبانی و شناسایی، تشدید مراقبت‌های لازم، در کنار نیروهای مردمی بودن و حوادث مرزی ایجادشده توسط عراق و خلق عرب، درگیری تکاوران در مرز شلمچه تا اروند کنار با نیروهای بعثی، اجرای گشت‌های دریایی، آمادگی، مراقبت از مناطق، حضور تکاوران منطقه دوم بوشهر در خرمشهر و تقویت پاسگاه‌های مرزی، جابجایی شناورهای بزرگ از خرمشهر به بندر امام خمینی (س)، انجام مراقبت‌های دقیق، انتقال ناوهای کلاس بایندر کلاس بندر به بندر امام خمینی (س)، گشت در اروندرود، اجرای عملیات گشت دریایی از خور موسی تا دهانه اروندرود، آماده‌باش کامل منطقه سوم دریایی خرمشهر، سازماندهی و هماهنگ کردن عملیات پدافند ساحلی در کرانه اروندرود، حمایت سه فروند کشتی تجاری و سه فروند لایروب ایرانی برای خروج از اروندرود (گروه مؤلفان ارتش، تلخیص ۶۰۹-۶۰۲)، مشارکت و همکاری با لشکر ۹۲ زرهی در محاصره سازمان سیاسی خلق عرب و کانون فرهنگی خلق عرب و اعاده امنیت به شهر خرمشهر، درگیری با افراد مسلح سازمان خلق عرب (همان ۶۳۵) اجرای گشتی‌های شناسایی و مراقبت منطقه‌ای در نوار مرزی، مشارکت و همکاری همه‌جانبه پایگاه دریایی خرمشهر در امدادسانی، جابجایی، اسکان و توزیع نیازمندی و مواد غذایی در سیل (اصلانی و همکاران، جلسات هم‌اندیشی: ۱۴۰۱)

۲- سرانجام ارتش جمهوری اسلامی ایران با لطف و عنایت خداوند با تقدیم ۵۷۲ نفر شهید و ۴۲۵ نفر جانباز (جمعاً ۹۹۷ نفر) افسر، درجه‌دار، کارمند و سرباز آرامش و امنیت کامل را

در مناطق آشوب‌زده کشور، به‌ویژه کردستان در پایان بیست‌ماهه برقرار نمود. (گروه مؤلفان

ارتش، ۱۳۹۹: ۶۶۲)

روش‌شناسی تحقیق

نوع تحقیق - کاربردی و روش تحقیق توصیفی و در قالب موردی - زمینه‌ای بوده است که درواقع نوعی آمیختگی است و با انجام جلسات هم‌اندیشی، جلسات خبرگی و میزهای تخصصی الف- جامعه آماری حدود ۷۵ نفر از فرماندهان و کارکنان آجا می‌باشند (۱۵ نفر برای مصاحبه و ۶۰ نفر برای پرسشنامه) که یگان‌های تابعه و یا تحت امر آن‌ها توانسته‌اند از پیروزی انقلاب اسلامی ایران تا آغاز جنگ تحمیلی (۱۳۵۹-۱۳۵۷) با عملکرد خود در تأمین امنیت استان‌های مرزی آذربایجان غربی، کردستان، کرمانشاه و خوزستان نقش‌آفرینی نمایند. روش نمونه‌گیری هدفمند و در دسترس می‌باشد. مشخصات در نظر گرفته‌شده برای افراد جامعه آماری به شرح زیر می‌باشد:

۱. سابقه حضور در مناطق عملیاتی استان‌های موردنظر در بازه زمانی تعیین‌شده

۲. در حضور و یافرماندگی یگان عمل‌کننده

۳. برخوردار از قابلیت روایت‌گری

۴. دارای مدرک کارشناسی ارشد و بالاتر در زمان فعلی

روش نمونه‌گیری و حجم آن: در مصاحبه بر اساس اشباع و در پرسشنامه به صورت تمام

شمار بوده است.

نمونه‌گیری، کدگذاری و جمع‌آوری داده‌ها در تحقیق مورد تأکید بوده است.

متغیرهای تحقیق: مقاله فافد فرضیه می‌باشد لیکن برای شفافیت و وضوح، متغیرهای

تحقیق براساس رابطه‌ای که بین آنها وجود دارد به شرح زیر تعریف شده‌اند:

الف- متغیرمستقل: عملکرد ارتش متأثر از نقش راهبردی تعیین شده می‌باشد که متغیر

وابسته را تحت تاثیر خود قرار می‌دهد.

ب- متغیر وابسته: تأمین امنیت در استان‌های مرزی چهار گانه می‌باشد.

روش‌های گردآوری اطلاعات: کتابخانه‌ای و میدانی و ابزار گردآوری اطلاعات داده‌های

موردنیاز از طریق مطالعه و فیش‌برداری اسناد و مدارک، کتب و مقالات موجود، سایت‌های

اینترنتی معتبر، مصاحبه نیمه ساختاریافته، جلسات هم اندیشی و توزیع پرسشنامه گردآوری شده است.

تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق به صورت کیفی بر اساس تحلیل محتوا، کمی شامل توصیفی و استنباطی و آمیخته بر اساس مقایسه و قضاوت بوده است.

تجزیه و تحلیل و یافته‌های تحقیق

با توجه باینکه در این تحقیق تجزیه و تحلیل آمیخته، مقایسه و قضاوت بر اساس تجزیه و تحلیل کیفی و کمی مربوط به نقش‌ها و عملکرد بوده است. و مبنای نتیجه‌گیری نیز می‌باشد، بنابراین تجزیه و تحلیل آمیخته دو تجزیه و تحلیل دیگر را پوشش داده و به شرح زیر مورد استفاده قرار گرفته است.

(۱) در تجزیه و تحلیل کیفی مشخص شد: اساساً عملکرد ارتش متأثر از نقش راهبردی ایفا شده می‌باشد از مطالب گفته شده توسط فرماندهان و پیشکسوتان و اعلام نقطه نظرات و دیدگاه‌های آنان، روایی و اعتبار دسته بندی نقش راهبردی چهارچوب نظری تقویت شده است. در سطح راهبردی نیروهای سه گانه نقش‌هایی را ایفا نموده‌اند که منجر به ایجاد، حفظ و تقویت امنیت شده است و می‌توان آن‌ها را در نقش‌های زمینی، هوایی و دریایی دسته‌بندی نمود.

(۲) در تجزیه و تحلیل توصیفی مشخص شد:

- ۹۲.۲۲ درصد از پاسخ‌دهندگان میزان اهمیت نقش‌های راهبردی را خیلی زیاد دانسته‌اند.
- ۹۰.۴۲ درصد از پاسخ‌دهندگان عملکرد ارتش بر اساس نقش راهبردی زمینی را بسیار خوب دانسته‌اند.
- ۸۶/۷۷ درصد از پاسخ‌دهندگان عملکرد ارتش بر اساس نقش راهبردی هوایی را بسیار خوب دانسته‌اند.
- ۹۳.۳۰ درصد از پاسخ‌دهندگان عملکرد ارتش بر اساس نقش راهبردی دریایی را بسیار خوب دانسته‌اند.

• شایان ذکر است اختلاف چندانی در وضعیت هیچیک از نقش‌ها و عملکردهای سطح راهبردی وجود ندارد.

۳) قضاوت: مقایسه تجزیه و تحلیل کیفی و کمی انجام شده دلالت بر آن دارد که اهمیت نقش‌های راهبردی خیلی زیاد و عملکرد ارتش برای برقراری تأمین امنیت استان‌های چهارگانه مرزی از ابتدای انقلاب تا شروع جنگ تحمیلی بسیار خوب ارزیابی شده است.

نتیجه‌گیری

از جمع‌بندی تجزیه و تحلیل کیفی و کمی انجام شده، نتایج بررسی بر اساس اهداف تحقیق به شرح زیر می‌باشد: تعیین نقش‌های راهبردی ایفاء شده و عملکرد ارتش در برقراری تأمین امنیت استان‌های مرزی چهارگانه در سال‌های ۱۳۵۹-۱۳۵۷ نیروهای سه‌گانه با مورد توجه قرار دادن نقش‌های زمینی هوایی و دریایی در سطح راهبردی که دارای اهمیت خیلی زیاد می‌باشند، عملکرد بسیار خوبی را به شرح جدول زیر داشته‌اند که هر کدام منجر به ایجاد، حفظ و تقویت امنیت شده است.

نقش راهبردی	عملکرد
زمینی	حضور مقتدرانه نیروی زمینی در مناطق عمومی استان
	حضور مقتدرانه در مرزهای زمینی کشور خصوصاً مرز مشترک با کشور عراق
	جلب اعتماد و اطمینان بخشی به مردم استان
	آرام‌سازی شهرها و مناطق استان
هوایی	حضور مقتدرانه در آسمان استان‌های چهارگانه مرزی و امن سازی
	هشدار به نیروهای متعهد
دریایی	حضور مقتدرانه در شهرهای درگیر استان خوزستان
	حضور مقتدرانه در مرزهای آبی کشور خصوصاً مرز مشترک با کشور عراق و جلب اعتماد و اطمینان بخشی به مردم استان خوزستان
	اتمام حجت با مخالفین و معارضین درگیر در شهرهای استان خوزستان و قاطعیت در برخورد با آنان
	آنان

جدول ۱: نقش راهبردی و عملکرد ارتش جمهوری اسلامی ایران

پیشنهاد

تشکیل کارگروه تخصصی و هم‌اندیشی برای شفافیت نقش راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران و شفافیت ویژگی‌ها، نکات برجسته، کمبودها و نارسایی‌ها با تأکید بر عملیات پدافند و توسعه داخلی

- اصلانی و همکاران، جلسات هم اندیشی، ۱۴۰۱
- استکی، جواد، (۱۳۹۴) تدوین راهبرد امنیت پایدار در منطقه شمال غرب کشور مبتنی بر تحلیل عوامل ژئوپلیتیکی " دانشگاه عالی دفاع ملی (رساله دکترا) تهران
- افشار سیستانی، ایرج، (۱۳۷۳)، خوزستان و تمون دیرینه آن، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، تهران،
- پرتال جامع انسانی، مجله حصون، پاییز ۱۳۸۴، شماره ۵، نگاهی به ضرورت نیروهای مسلح از منظر منابع دینی و قانونی ([www.http://ensani.ir/article](http://www.ensani.ir/article))
- تهامی، مجنبی، (۱۳۸۰)، امنیت ملی، دکترین و سیاست‌های دفاعی و امنیتی، جلد اول، نشر دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران،
- خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران، (۱۳۹۸)، آیا ارتش در زمان انقلاب حامی ملت بود، ۲۱ بهمن
- خرمشاهی بهاء‌الدین، (۱۳۷)، قرآن‌پژوهی: هفتاد بحث و تحقیق قرآنی، چاپ دوم، نشر مشرق، تهران
- جلسات هم‌اندیشی پیشکسوتان گروه عملیات پدافند و توسعه داخلی، ۱۴۰۱
- حجت اله جهانی راد، «نقش نیروی دریایی راهبردی در تأمین امنیت مرزهای دریای عمان». «پایگاه مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی».
- رزم‌آرا، حاجعلی، فرهنگ جغرافیائی ایران (آبادیها)؛ جلد ۴: استان ۳ و ۴ آذربایجان، انتشارات سازمان جغرافیایی کشور، انتشارات دایره جغرافیائی ستاد ارتش، تهران، ۱۳۳۰
- راستی، عمران و رحیمی، محمد، امنیت و توسعه در غرب آسیا از منظر مدل محور-پیرامون: مطالعه موردی مناطق
- روزنامه اطلاعات، (۱۴۰۰)، حماسه سازی لشگر ۷۷ خراسان در دفاع مقدس، ۲۰ فروردین
- شیخ‌الاسلامی، محمدجواد، (۱۳۷۵)، سیمای احمدشاه قاجار، ج ۱، تهران، نشر گفتار،
- عاقلی باقر، اقبال آشتیانی عباس، (۱۳۸۹)، تاریخ ایران پس از اسلام: از صدر اسلام تا انقراض قاجاریه: دوره پهلوی، چاپ هفتم، نشر نامک، تهران
- عزتی، عزت الله، میرزایی پور، هوشنگ، (۱۳۹۰)، بررسی مناطق مرزی استان کرمانشاه با عراق و نقش آن در اهداف استراتژیک ایران، فصلنامه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، شماره ۱۲ پاییز،
- عزیزی، حشمت‌الله، (۱۳۸۶)، تاریخ شفاهی ارتش و انقلاب اسلامی، انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی، چاپ یکم، تهران
- فتاحی کامبیز، (۱۳۹۵)، وقتی سیا از تدارکات جنگی صدام به دولت انقلابی، اطلاعات، ۲۱ بهمن
- کریمی‌پور، کوثر، کریمی‌پور، یس‌الله، (۱۳۸۴)، عرب‌های خوزستان: واگرایی و همگرایی در نشریه: «پژوهش‌های جغرافیایی». تابستان شماره ۵۲.
- گروه مؤلفان، ارتش از انقلاب تا دفاع مقدس، (۱۴۰۰)، انتشارات دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش جمهوری اسلامی ایران، تهران،

- لطفی پاشا، (۱۳۴۱)، تواریخ العثماني، استانبول
- لطفی‌نیا، سلیمان. (۱۳۹۱)، «روزشمار تاریخ». هفته‌نامه امرداد، شنبه ۲۴ دی، سال سیزدهم، شماره ۲۸۹.
- مختاری، حسین (۱۳۸۵)، تحلیل نقش تصمیم‌گیری‌های حکومتی در توسعه‌یافتگی سرزمین، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیای سیاسی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران
- واعظی، منصور، (۱۳۹۱)، طرح بررسی و سنجش شاخص‌های فرهنگ عمومی کشور، استان کردستان، تهران-موسسه انتشارات کتاب نشر
- مرکز آمار ایران، (۱۳۹۱)، سالنامه آماری استان خوزستان، (www.Sabteahval.khz.ir)
- مرکز آمار ایران، (www.amar.org.ir)، سرشماری نفوس و مسکن، (۱۳۹۵)، تقسیمات کشوری
- مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، در جلسه مهم سران ارتش در ۲۲ بهمن ۵۷ چه گذشت؟
- مرکز آمار ایران (www.amar.org.ir)، سرشماری نفوس و مسکن ۶۹۱۰ - تقسیمات کشوری
- همشهری آنلاین، (۱۳۹۹)، آشنایی با تاریخچه نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران،
- The Islamic Republic of Iran Air Force – IRIAF History
- Oxford, ۱۹۹۷
- The Islamic Republic of Iran Air Force
- Akokpari, ۲۰۰۷
- Bruke, Andrew, ۲۰۰۴: ۱۷۶